

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՇՐՋԱՊԱՐԴԻ
ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ^{ID}, ԱՆԱՀԻՏ ԱՆՏՈՆՅԱՆ^{ID}
Երևանի պետական համալսարան

Հոդվածում համակողմանիորեն ուսումնասիրվել է դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի ընթացքում իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցների կիրառման անհրաժեշտությունը: Հիմնավորվել է, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի հարցի լուծումը դատարանն ապահովում է ոչ թե մասնավոր տվյալ դեպքում կողմերից մեկի, այլ հանրային շահի հիման վրա, առ այն, որ դատարանն է պարտավոր ապահովել անձի՝ Սահմանադրության 61-րդ և 63-րդ հոդվածներով սահմանված հիմնական իրավունքների իրացման համար նախատեսված կառուցակարգերի պատշաճ կենսագործումը: Ըստ այդմ՝ հեղինակները եզրահանգել են, որ դատարանը, դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի առանձնահատկություններից ելնելով և ունենալով պարտականություն՝ ապահովել անձի դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը, ոչ միայն պարտավոր է սեփական նախաձեռնությամբ կատարել դատական ակտի շրջադարձ, այլև ապահովել իր իսկ դատական ակտի կատարումը: Հեղինակները հիմնավորել են, որ դատական ակտի կատարումն ապահովելու նկատառումից ելնելով՝ վճռի կատարման շրջադարձի իրականացման վարույթի շրջանակում դատարանի կողմից նախապես պետք է կիրառվեն իրավունքի պաշտպանության

Վահե Հովհաննիսյան – իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի վարիչ

Vahe Oganesyan – доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой гражданского процесса ЕГУ

Vahe Hovhannisyanyan – Doctor of Law, Professor, Head of YSU Chair of Civil Procedure

Էլ. փոստ՝ vahehovhannisyanyan@ysu.am ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9839-0374>

** Անահիտ Անտոնյան – ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ, ՀՀ Կոտայքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր

Анаит Антонян – Судья суда общей юрисдикции первой инстанции Котайкской области РА, аспирант кафедры гражданского процессуального права юридического факультета Ереванского государственного университета

Anahit Antonyan – PhD student at YSU Chair of the Civil Procedure, Judge of the general jurisdiction court of first instance of Kotayk Region of the RA

Էլ. փոստ a.antonyan@court.am ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2322-1269>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 06.02.2026

Գրախոսվել է՝ 23.02.2026

Հաստատվել է՝ 02.06.2026

© The Author(s) 2026

այնպիսի միջոցներ, որոնք անհրաժեշտ են վարույթի վերջնական նպատակին հասնելու համար:

Հոդվածում մանրամասն վերլուծվել են իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցները, դրանց կիրառման դեպքերը և նախաձեռնող սուբյեկտները՝ համեմատական անցկացնելով նաև հայցի ապահովման միջոցների հետ: Վերլուծության է ենթարկվել նաև վճռի կատարման ապահովման ինստիտուտը քննարկվող վարույթի շրջանակում: Իրավակիրառ պրակտիկայի, օրենսդրական կարգավորումների և կատարած վերլուծությունների լույսի ներքո հեղինակներն առաջարկել են Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում նախատեսել կարգավորումներ, որոնք վերաբերում են վճռի կատարման շրջադարձի վարույթում իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցներին և դրանց կիրառմանը:

Բանալի բառեր – *դատական պաշտպանության իրավունք, արդար դատաքննության իրավունք, արդար դատաքննության իրավունքի տարր, դատական ակտի կատարում, դատական ակտի կատարման շրջադարձ, վճռի կատարման շրջադարձ, իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցներ, վճռի կատարման ապահովում*

Դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների ժամանակակից իրավունքակառուցումը, ընդգրկելով նաև դատական ակտի կատարում պահանջելու իրավունքը, անհնար է պատկերացնել առանց սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության վերջնարդյունքների և վերջնանպատակների համապարփակ ապահովման գաղափարի, որպիսին ենթակա է իրացման նաև քաղաքացիադատավարական արդյունավետ կառուցակարգերի միջոցով: Վճռի կատարման շրջադարձի վարույթը քաղաքացիական դատավարության տարբերակված ձև է, որի արդյունքում կայացված եզրափակիչ դատական ակտով վերականգնվում է նախքան բեկանված դատական ակտի կայացումը եղած վիճակը՝ ապահովելով շահագրգիռ անձի իրավունքի պաշտպանությունը և վերացնելով արդարադատության էությունը խախտող իրավիճակը: Վճռի կատարման շրջադարձի վարույթի շրջանակում չեղարկվում է սխալ, բեկանված դատական ակտի հիման վրա ծագած իրավունքը՝ դրանով իսկ լիարժեքորեն ապահովելով արդարադատության իրականացման գործառույթը: Հարկ է ընդգծել, որ բեկանված ակտի հիման վրա առաջացած իրավունքը ի սկզբանե պետք է գոյություն չունենար, ուստի նոր դատական ակտ կայացնող դատարանը հայցի մերժման կամ վարույթը կարճելու, հայցն առանց քննության թողնելու որոշում կայացնելու դեպքում պարտավոր է ապահովել նաև անձի իրավունքի վերականգնումը: Հակառակ դեպքում իրավունքի պաշտպանությունը, բողոքարկման հիման վրա նոր ակտի կայացումը կկրեն ձևական բնույթ և չեն հանգեցնի քաղաքացիական դատավարության կարգով գործի քննությամբ ակնկալվող վերջնարդյունքին:

Առավել պարզ բնութագրմամբ՝ վճռի շրջադարձի վարույթի նպատակը վճռի կատարման հետևանքի վերացումն է, որը դրսևորվում է գույքը վերա-

դարձնելով, պետական գրանցումն անվավեր ճանաչելով, անձի գույքային իրավունքը վերականգնելով և այլն: Հետևաբար, կարելի է արձանագրել, որ անձը, բողոքարկելով դատական ակտը և գործի նոր քննության փուլում իրացնելով իր իրավունքի պաշտպանությունը, նպատակ ունի ստանալու նոր դատական ակտ, որով ոչ միայն կմերժվի հայցվորի պահանջը, այլև կվերացվի կատարված, սակայն հետագայում բեկանված և այլևս կատարելիության հատկանիշ չունեցող դատական ակտի հիման վրա առաջացած բացասական հետևանքը: Գործի նոր քննությունը իմաստագուրկ կլիներ, եթե չսպահովվեր վարույթի նպատակով պայմանավորված՝ անձի իրավունքի պաշտպանությունը:

Քանի որ պետության անունից արդար դատաքննության իրավունքի ապահովման պարտականության առաջնային կրողը դատարանն է, կարծում ենք, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարցի քննարկումը պետք է կատարվի նաև դատարանի նախաձեռնությամբ՝ անկախ այն բանից՝ շահագրգիռ անձը նման դիմում ներկայացրել է, թե ոչ: Այս հարցին դատարանը պետք է անդրադառնա գործի նոր քննության փուլում հայցը լրիվ կամ մասնակի մերժելու, գործի վարույթը կարճելու կամ առանց քննության թողնելու մասին դատական ակտում՝ հաշվի առնելով, որ արդարադատության գլխավոր նպատակը մարդու իրավունքների՝ որպես հիմնական սոցիալական արժեքի պաշտպանությունն է, որը օրենքի ֆորմալ իրացման պարագայում կարող է չիրականանալ: Նման դիրքորոշումը պայմանավորված է դատարանի՝ որպես հանրային իշխանությունը կրող սուբյեկտի կարգավիճակով: Մասնավորապես.

Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները հարգելն ու պաշտպանելը հանրային իշխանության պարտականություններն են:

Նշված սահմանադրական նորմը սահմանում է պետության պարտականությունները հիմնական իրավունքների ու ազատությունների առնչությամբ՝ նախատեսելով այդ պարտականությունների երկու դրսևորում: Նախ՝ հանրային իշխանությունը պարտավոր է մի կողմից «հարգել», իսկ մյուս կողմից՝ «պաշտպանել» հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները: «Հարգելը» պետության պասիվ վարքագիծն է՝ հիմնական իրավունքով պաշտպանված բարիքին միջամտելուց ձեռնպահ մնալու եղանակով: Ի տարբերություն դրա՝ հիմնական իրավունքները «պաշտպանելը» պետության վրա դնում է պոզիտիվ գործողություններ ձեռնարկելու պարտականություն՝ ի շահ հիմնական իրավունքի կրողների (ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց): Դրանով ՀՀ Սահմանադրությունն ամրագրում է հիմնական իրավունքներից բխող՝ պետության նեգատիվ և պոզիտիվ պարտականությունները:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի բնորոշմամբ՝ պետության պոզիտիվ պարտականությունների հիմնական հատկանիշն այն է, որ դրանք գործնականում պահանջում են հանրային իշխանություններից ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ՝ պաշտպանելու մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները, մինչդեռ նեգատիվ պարտականությունները պահանջում են

ձեռնպահ մնալ անհարկի միջամտությունից: Ըստ այդմ՝ պետության նեգատիվ և պոզիտիվ պարտականությունների նպատակը ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների երաշխավորումն է պետության՝ մի դեպքում ակտիվ, մյուս դեպքում՝ պասիվ դերակատարության միջոցով¹:

Իր հերթին, պոզիտիվ պարտականության պատշաճ կատարումը ներառում է նյութական և ընթացակարգային բաղադրիչների առկայություն, որպիսի տարբերակման հիմքում ընկած չափանիշը պետության կողմից ակնկալվող գործողության էությունն է: Նյութական բաղադրիչը ենթադրում է հիմնական իրավունքների և ազատությունների լիարժեք ու արդյունավետ իրացման համար անհրաժեշտ կառուցակարգերի և ընթացակարգերի ամրագրում, իսկ ընթացակարգային բաղադրիչը պահանջում է հանրային իշխանության մարմինների կողմից այդ կառուցակարգերի և ընթացակարգերի պատշաճ կենսագործում: Օրենքով հիմնական իրավունքների ու ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր երաշխավորելը սահմանադրաիրավական պահանջ է:

Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:

Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաչառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարգավորելիս օրենքները սահմանում են այդ իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր: Քննարկվող դեպքում Սահմանադրությամբ հռչակված անձի արդար դատաքննության և դատական պաշտպանության իրավունքների երաշխավորման, դրանց արդյունավետ իրականացման անհրաժեշտ կառուցակարգերը սահմանված են օրենքներով: Նման կարևոր ընթացակարգ է նաև դատական ակտի կատարման շրջադարձի ինստիտուտի նախատեսումը: *Հետևաբար՝ օրենսդրի կողմից նման ընթացակարգի նախատեսման դեպքում հանրային իշխանության կրող սուբյեկտները պետք է պատշաճորեն կենսագործեն նշյալ կառուցակարգը՝ ի ապահովումն այսպես կոչված «հանրային շահի», այն էլ սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն իրացնելու համար: Դատարանը նշված կառուցակարգի իրացումն ապահովող հանրային իշխանությունը կրող սուբյեկտ է:*

¹ Տե՛ս ՎԴ թիվ 2/0111/05/21 վարչական գործով Վճռաբեկ դատարանի 12.06.2025 թ. որոշումը:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի հարցի լուծումը դատարանն ապահովվում է առավելապես ոչ թե մասնավոր, տվյալ դեպքում՝ կողմերից մեկի շահի, այլ հանրային շահի հիման վրա, առ այն, որ դատարանն է պարտավոր ապահովել անձի Մահմանադրության 61-րդ և 63-րդ հոդվածներով սահմանված հիմնական իրավունքների իրացման համար նախատեսված կառուցակարգերի պատշաճ կենսագործումը:

Միաժամանակ, կարծում ենք, դատարանը, նման վարույթի առանձնահատկություններից ելնելով և ունենալով պարտականություն՝ ապահովել անձի դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքի իրացումը, ոչ միայն պարտավոր է սեփական նախաձեռնությամբ կատարել դատական ակտի շրջադարձ, այլև ապահովել իր իսկ դատական ակտի կատարումը: Նման դիրքորոշումը բխում է նաև Եվրոպական դատարանի հայտնած դիրքորոշումներից, որոնք հիմնականում հանգում են այն գաղափարին, որ դատական ակտի կատարումը պետք է դիտվի որպես արդար դատաքննության իրավունքի անբաժանելի մաս:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արտահայտել է այն դիրքորոշումը, որ խախտված իրավունքների վերականգնումը պահանջում է խախտման արդյունքում տվյալ անձի համար առաջացած բացասական հետևանքների վերացում, ինչն իր հերթին պահանջում է հնարավորինս վերականգնել նախքան իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակը (*restitutio in integrum*): Այն դեպքում, երբ անձի սահմանադրական իրավունքը խախտվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով, այդ իրավունքի վերականգնման նպատակով մինչև իրավախախտումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնումը ենթադրում է այնպիսի վիճակի ստեղծում, որը գոյություն է ունեցել տվյալ դատական ակտի բացակայության պայմաններում²:

Եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում արտահայտել է այն դիրքորոշումը, որ Պայմանավորվող պետությունները ոչ միայն պետք է ամրագրեն քաղաքացիական իրավունքների դատական պաշտպանության իրավունքը, այլև կոնկրետ գործով պետք է ապահովեն անձի կողմից այդ իրավունքի իրականացման իրական հնարավորությունը³:

Եվրոպական դատարանը փաստել է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը պաշտպանում է վերջնական, պարտադիր դատական որոշումների կատարումը⁴: Ցանկացած դատարանի կողմից կայացված որոշումների կատար-

² Տե՛ս Պապամիխալոպոպուլոսն ընդդեմ Հունաստանի (*Papamichalopoulos v. Greece*) գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 31.10.1995 թվականի վճիռը, կետ 34:

³ Տե՛ս *Colozza v. Italy* թիվ 9024/80 գանգատով Եվրոպական դատարանի 12.02.1985 թվականի վճիռը, կետ 28:

⁴ Տե՛ս *Ouzounis and others v. Greece* թիվ 49144/99 գանգատով Եվրոպական դատարանի 18.04.2002 թվականի վճիռը, կետ 21:

ման իրավունքը «դատարան դիմելու իրավունքի» բաղկացուցիչ մասն է, հակառակ պարագայում՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը կդառնա իմաստագուրկ⁵:

Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (այսուհետ՝ Վենետիկի հանձնաժողով) 18.03.2016 թվականին ընդունած «Իրավունքի գերակայության հսկիչ ցանկ»-ը, ի թիվս այլնի, Եվրոպայի խորհրդի մասնակից պետություններում իրավունքի գերակայության գնահատման չափանիշ է դիտարկում նաև իրավական որոշակիությունը, որի դրսևորումներից է *res judicata* սկզբունքը: Այս սկզբունքի պահանջն է, ի թիվս այլնի, վերջնական դատական ակտերի կատարման ապահովումը: Դատական ակտը չկատարելու արդյունքում իմաստագրվում են դատական պաշտպանության իրավունքը և իրավունքի գերակայությունը⁶:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 09.09.2003 թվականի «Դատական ակտերի կատարման մասին» թիվ Rec(2003)17 հանձնարարականում ամրագրված է. «Մասնակից պետություններն ունեն պարտականություն՝ երաշխավորելու վերջնական և պարտադիր դատական ակտերի կատարումը»:

Վերոգրյալի հիման վրա համարում ենք, որ դատարանը նոր քննություն իրականացնելիս կամ շահագրգիռ անձի դիմումի հիման վրա դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթ իրականացնելիս պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել իր վարույթի շրջանակում կայացվելիք դատական ակտի կատարումն ապահովելու համար:

Ընդ որում՝ գործ ունենք այնպիսի վարույթի հետ, որտեղ մի կողմը, մասնավորապես՝ հայցվորը, շահագրգռված չէ նախկին վիճակի վերականգնմամբ և կարող է խոչընդոտներ ստեղծել: Խոչընդոտները կարող են ստեղծվել, օրինակ, վճռի անմիջական հետևանքը վերացնելով և նոր իրավահարաբերություն ստեղծելով:

Վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵԿԴ/0479/02/14 քաղաքացիական գործով կայացրած որոշմամբ դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ վճռի կատարման շրջադարձի հարցի քննարկման ժամանակ կարող է վերացվել միայն գոյություն չունեցող դատական ակտի անմիջական հետևանքը: Մասնավորապես, նշված գործով վճռի կատարման արդյունքում անշարժ գույքի նկատմամբ ծագել էր հայցվորի իրավունքը, ով հետագայում գույքը օտարել էր այլ անձի: Վճռաբեկ դատարանը որոշմամբ նշել է. «Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վճռի կատարման շրջադարձի վերաբերյալ դիմումի քննության վարույթի նպատակը մինչև բեկանված դատական ակտի կատարումը եղած դրությունը

⁵ St' u Burdov v. Russia թիվ 59498/00 գանգատով Եվրոպական դատարանի 070502002 թվականի վճիռը, կետ 34, 37:

⁶ St' u Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի 18.03.2016 թվականին ընդունած «Իրավունքի գերակայության հսկիչ ցանկ», կետ 107:

վերականգնելն է: Այսինքն՝ բոլոր դեպքերում խոսքը բեկանված դատական ակտով որոշված, սահմանված և տրամադրված իրավունքների և պարտականությունների մասին է, որոնք վերացվել են դատական ակտի բեկանմամբ: Հետևաբար՝ վճռի շրջադարձի դիմումի քննության բովանդակությունը պետք է սահմանափակվի բեկանված դատական ակտի ծավալով (...): Այսինքն՝ բոլոր այն դեպքերում, երբ քաղաքացիական իրավունքներ են ծագել ոչ թե բեկանված դատական ակտի, այլ քաղաքացիական օրենսգրքով նախատեսված այլ հիմքերով (օր.՝ գործարք), ապա քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանությունը ենթակա է իրականացման քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով (...): (...)

Վճռաբեկ դատարանի կարծիքով՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 26-րդ հոդվածի 1-ին մասը կիրառելիս դրա գործողության տիրույթում պետք է լինի բացառապես այն իրավունքների չեղարկումը, որոնք սահմանվել են բեկանված վճռով (դատական ակտով: Մինչդեռ դատարանները բարեխիղճ ձեռք բերողի ինստիտուտի կիրառման հարցը լուծել են բողոքաբերներին վճռի շրջադարձի դիմումի քննության մասնակից դարձնելու դատավարական գործողությամբ այն դեպքում, երբ վերջիններս չունեն այնպիսի դատավարական կարգավիճակ, որը թույլ կտար իրականացնել իրենց իրավունքների արդյունավետ պաշտպանություն, այդ թվում՝ գործարքի անվավերության դեպքում ռեստիտուցիայի կիրառում և վնասների հատուցում: Տվյալ դեպքում բողոք բերող անձանց իրավունքները ծագել են օրենքով սահմանված կարգով կնքված գործարքների հիման վրա, և այդ գործարքները քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով չեն վիճարկվել որպես վիճահարույց կամ պահանջ չի ներկայացվել առոչինչ գործարքի հետևանքներ կիրառելու վերաբերյալ»:

Վերոգրյալից բխում է, որ որպես կանոն առաջանում է դատական ակտի կատարման շրջադարձի վերաբերյալ կայացված դատական ակտի հետագա կատարումն ապահովելու խնդիր: **Հետևաբար՝ դատարանի կողմից նախապես պետք է կիրառվեն իրավունքի պաշտպանության այնպիսի միջոցներ, որոնք անհրաժեշտ են վարույթի վերջնական նպատակին հասնելու համար:**

Նման միջոցները դատավարագիտության մեջ հայտնի են որպես իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցներ (**provisional measures of protection**): Այդ միջոցների կիրառումը տարածված է նաև Եվրոպական դատարանի պրակտիկայում:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում որպես իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց հարկ է առանձնացնել հայցի ապահովման նախնական միջոց և հայցի ապահովման միջոց կիրառելու ընթացակարգերի նախատեսումը: Ընդ որում՝ երկու դեպքում էլ օրենքը սահմանում է նման միջոցների կիրառման հիմքերը:

Դատավարագիտության մեջ հայցի ապահովումը դիտարկվում է որպես դատարանի կողմից կատարվող դատավարական գործողություն, որը հետապնդում է գործով կայացվելիք վճռի կատարման երաշխիքներ ապահովելու նպատակ: Միննույն ժամանակ, հայցի ապահովումը դատական պաշտպանության դիմած անձանց իրավունքների պաշտպանության նախնական ձև է, քանի որ դատարանի որոշմամբ կիրառվող պաշտպանական միջոցները, որոնք դատավարագիտության մեջ կոչվում են հայցի ապահովման միջոցներ, հանդես են գալիս որպես վիճելի իրավահարաբերության կամ դրա հետ սերտորեն կապված այլ իրավահարաբերությունների մասնակիցների վրա նյութաիրավական ներգործության այնպիսի ժամանակավոր միջոցներ, որոնք չէզոքացնում են վիճելի իրավիճակը մինչև դրանում լիարժեք իրավական որոշակիության հաստատումը, բացառում են գործին մասնակցող անձի ենթադրյալ իրավունքներին անդառնալի (անվերականգնելի) վնաս պատճառելու հավանականությունը⁷:

Ստացվում է՝ հայցի ապահովման ինստիտուտը հանդես է գալիս որպես օրենսդրությամբ նախատեսված անձանց իրավունքների պաշտպանության երաշխիք, որով պաշտպանվում են հայցվորի օրինական շահերն այն դեպքերից, երբ պատասխանողը կարող է գործել անբարեխիղճ: Այլ խոսքերով՝ հայցի ապահովման միջոցի կիրառումը միտված է հայցվորի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանը և բացասական հետևանքներ է առաջացնում, որպես կանոն, պատասխանողի համար:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 128-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Առաջին ատյանի դատարանը գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ կամ օրենքով նախատեսված դեպքերում իր նախաձեռնությամբ կիրառում է հայցի ապահովման միջոցներ, եթե նման միջոցներ չձեռնարկելը կարող է անհնարին դարձնել, դժվարացնել դատական ակտի կատարումը, հանգեցնել վեճի առարկա հանդիսացող գույքի փաստացի կամ իրավական վիճակի փոփոխության կամ էական վնաս հասցնել միջնորդություն ներկայացնող անձին»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում անդրադարձել է հայցի ապահովման դատավարական ինստիտուտի սահմանման օրենսդրական նպատակին: Մասնավորապես՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ հայցի ապահովման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունն առաջանում է այն դեպքում, երբ նման միջոց չձեռնարկելը կարող է անհնարին դարձնել կամ դժվարացնել դատական ակտի կատարումը կամ կարող է վատթարացնել վեճի առարկա գույքի վիճակը⁸:

⁷ Տե՛ս **Մեղրյան Ս.** Հայցի ապահովումը քաղաքացիական դատավարությունում, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2020, էջ 5-6:

⁸ Տե՛ս ՀՀ կառավարության առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Սպանդարյանի հարկային տեսչությունն ընդդեմ «Ալնես Քոնսթրաքշն» ՍՊԸ-ի թիվ ՎԴ/3511/05/10 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.04.2011 թվականի որոշումը:

2018 թվականի ապրիլի 9-ին ուժի մեջ մտած Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում հստակ սահմանվեց, որ հայցի ապահովման միջոց կիրառվում է, եթե դրա չկիրառումը. ա) կարող է անհնարին դարձնել, դժվարացնել դատական ակտի կատարումը, բ) հանգեցնել վեճի առարկա հանդիսացող գույքի փաստացի կամ իրավական վիճակի փոփոխության կամ գ) էական վնաս հասցնել միջնորդություն ներկայացնող անձին:

Նշված կետերով հստակեցվել են հայցի ապահովման միջոց կիրառելու հիմքերը, որոնք, ի թիվս դրա վերաբերյալ հիմնավորումների, պետք է նշվեն նման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդության մեջ:

Խնդիրն այն է, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում չկա հայց, չկան դասական կողմեր՝ հայցվոր և պատասխանող: Վարույթի հիմնական մասնակիցը շահագրգիռ անձն է, ով շրջադարձի կատարման դիմում է ներկայացնում: Դիմումի քննության մասին տեղեկացվում են նաև հիմնական գործով հայցվորը՝ պահանջատերը, և պատասխանողը՝ պարտապանը: Ստացվում է՝ այս դեպքում չենք կարող կիրառել դասական հայցի ապահովման ինստիտուտը:

Կարծում ենք, որ դատական ակտի շրջադարձի վարույթի շրջանակում ավելի քան առկա է իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցի կիրառման անհրաժեշտություն: Ընդ որում՝ այս վարույթի ընթացքում կիրառվող միջոցները ևս միտված են դատական ակտի կատարման ապահովմանը, գույքի փաստացի կամ իրավական վիճակի պահպանմանը, ինչպես նաև դիմողի իրավունքի պաշտպանությանը: Մասնավորապես՝ դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի ընթացքում պարտապանը կարող է օտարել կամ վնասել գույքը՝ դրանով իսկ դժվարացնելով դատական ակտի կատարումը կամ էական վնաս հասցնելով դիմողին: **Հետևաբար՝ այս վարույթի շրջանակում իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց կիրառելու հիմքերը նույնական պետք է լինեն հայցի ապահովման միջոց կիրառելու հիմքերին:**

Համադրելով հայցի ապահովման ինստիտուտի հետ՝ հարկ է նշել, որ ելնելով մրցակցային դատավարության սկզբունքից՝ հայցի ապահովման միջոցը կիրառվում է բացառապես գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ:

Որպես կանոն՝ իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցները ևս միտված են հենց մասնավոր շահի պաշտպանությանը, քանի որ գործին մասնակցող անձանցից մեկը ապահովագրվում է հնարավոր բացասական հետևանքների առաջացումից, իսկ մյուսի համար առաջանում են բացասական հետևանքներ: Սակայն պետք է կրկին ընդգծել, որ պետությունը, ի դեմս դատարանի, ունի արդար դատաքննության մասը կազմող՝ դատական ակտի արդյունավետ կատարման ապահովման պարտականություն:

Անհրաժեշտ է վերախմբավորել հայցի ապահովման ինստիտուտի կիրառման նպատակը՝ այն դիտարկելով որպես օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով հաստատված նյութական իրավահարաբերությունների լիար-

Ժեք իրացման և հնարավոր վնասները ողջամտորեն բացառող դատավարական կառուցակարգ, որպիսին երաշխավորելու պարտականությունը և պատասխանատվությունը կրում է պետությունը⁹: Հայցի ապահովման ինստիտուտի կիրառման ժամանակ չի կարելի անտեսել պետության պատասխանատվությունը դատական ակտի արդյունավետ կատարումը չապահովելու համար, ուստի անհրաժեշտ է օրենսդրությամբ նախատեսել հնարավորություն, որ դատարանը ևս սեփական նախաձեռնությամբ իրավունք ունենա կիրառելու հայցի ապահովման միջոց:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի շրջանակում պնդելով այն տեսակետը, որ գործի նոր քննություն իրականացնող դատարանը պարտավոր է իր նախաձեռնությամբ քննարկել դատական ակտի շրջադարձի հարցը, հաշվի առնելով նաև վերը շարադրված տեսակետը, ընդգծելով, որ դատական ակտի կատարումն ապահովելու նպատակը ունի ոչ միայն մասնավոր, այլև հանրային նշանակություն՝ համարում ենք, որ դատարանը պետք է իրավունք ունենա իր նախաձեռնությամբ պաշտպանության միջանկյալ միջոց կիրառելու իրավունք: Մակայն այս լիազորության իրականացումը պետք է բացառապես ուղղված լինի դատարանի բուն գործառնություն՝ արարադատության իրականացմանը: Դատարանը պարտավոր է գործել ըստ օրենքի պահանջների՝ առաջնորդվելով մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքներով: Այս համատեքստում, **կարծում ենք, դատարանը միջանկյալ միջոց կիրառելու իրավունք պետք է ունենա բացառապես այն դեպքում, երբ վարույթի ընթացքում ողջամտորեն ենթադրելի է, որ նման միջոց չկիրառելը կարող է հանգեցնել դատական ակտի չկատարման կամ դժվարացնել կատարումը:**

Իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցների մյուս նպատակների իրացման համար կարող է միջնորդություն ներկայացնել դատական ակտի շրջադարձի հարցում շահագրգռվածություն ունեցող անձը: Ընդ որում, կարծում ենք, շահագրգռվածություն ունեն ոչ միայն դիմողը, այլև գործին մասնակցող այլ անձինք, որոնք թեև դիմում չեն ներկայացրել, սակայն կատարված և հետագայում բեկանված դատական ակտը առնչվում է նրանց իրավունքին կամ օրինական շահին:

Բացի այդ, անհրաժեշտ է օրենքով ամրագրել, որ կիրառված միջանկյալ միջոցը պետք է պահպանվի մինչև դատական ակտի կատարումը, եթե դատարանը որոշել է կատարել դատական ակտի շրջադարձ, և մինչև օրինական ուժի մեջ մտնելը, եթե դատարանը մերժել է դատական ակտի կատարման շրջադարձի իրականացումը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ հարկ է արձանագրել, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ

⁹ Տե՛ս **Հովհաննիսյան Վ.** Հայցի ապահովման քաղաքացիադատավարական կառուցակարգի սուբյեկտային շրջանակը որոշելու հիմնախնդիրները ՀՀ-ում // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», 2022, № 1, էջ 47-60:

միջոցները դատարանի նախաձեռնությամբ կամ գործին մասնակցող շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ կարող են կիրառվել, եթե դրա չկիրառումը, ա) կարող է անհնարին դարձնել, դժվարացնել դատական ակտի կատարումը, բ) հանգեցնել այն գույքի փաստացի կամ իրավական վիճակի փոփոխության, որը դատական ակտի շրջադարձի արդյունքում պետք է վերադարձվի նախկին իրավատիրոջը կամ գ) էական վնաս հասցնել միջնորդություն ներկայացնող անձին:

Ընդ որում՝ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում դատական ակտի կատարման շրջադարձի վերաբերյալ առանձին վարույթ սահմանող գլուխ նախատեսելիս պետք է նախատեսվեն նաև վարույթի շրջանակում իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցների կիրառմանը վերաբերող դրույթներ:

Քննարկելով իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց կիրառելու հիմքերը՝ հարկ է անդրադառնալ նաև իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցների տեսակներին՝ դրանք համադրելով հայցի ապահովման միջոցների հետ:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 129-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Հայցի ապահովման միջոցներն են՝

1) պատասխանողին պատկանող գույքի վրա հայցագնի չափով արգելանք դնելը.

2) պատասխանողին որոշակի գործողություններ կատարելն արգելելը.

3) այլ անձանց կողմից վեճի առարկային վերաբերող որոշակի գործողությունների կատարումն արգելելը.

4) պատասխանողին կամ այլ անձանց վեճի առարկային վերաբերող որոշակի գործողություններ կատարել պարտավորեցնելը.

5) գույքն արգելանքից հանելու վերաբերյալ հայց ներկայացնելու դեպքում՝ գույքի իրացումը կասեցնելը.

6) պատասխանողի մոտ գտնվող՝ հայցվորին պատկանող գույքի վրա արգելանք դնելը.

7) օրենքով նախատեսված հայցի ապահովման այլ միջոցներ:

2. Անհրաժեշտության դեպքում դատարանը կարող է կիրառել հայցի ապահովման մի քանի միջոց»:

Հարկ է քննարկել վերը նշված միջոցներից յուրաքանչյուրի կիրառման հնարավորությունը դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում չկա հայցագին, և, հետևաբար, այս վարույթում կիրառելի չի կարող լինել պատասխանողին պատկանող գույքի վրա հայցագնի չափով արգելանք դնելը՝ որպես իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց:

Դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում չկա դասական իմաստով վեճ, և չի կարող լինել վեճի առարկա, ինչպես նաև այս վարույթում չի

քննարկվում գույքն արգելանքից հանելու պահանջ, հետևաբար կիրառելի չեն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 129-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-5-րդ կետերով սահմանված միջոցները:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 129-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետով որպես հայցի ապահովման միջոց սահմանվել է պատասխանողի մոտ գտնվող՝ հայցվորին պատկանող գույքի վրա արգելանք դնելը: Խնդիրն այն է, որ այս միջոցը, նույնիսկ որպես հայցի ապահովման միջոց, գրեթե չի կիրառվում դատական պրակտիկայում: Դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում դատարանը դեռևս պետք է քննարկման առարկա դարձնի գույքի՝ հայցվորին՝ տվյալ դեպքում դիմողին պատկանելու հարցը, հետագայում նոր որոշի՝ արդյո՞ք պետք է իրականացվի դատական ակտի կատարման շրջադարձ: Հետևաբար, կարծում ենք, այս միջոցը կիրառելի չէ, ավելին՝ դատական պրակտիկայում ևս որպես հայցի ապահովման միջոց կիրառվում է ոչ թե արգելանքի հայցի ապահովման միջոցը, այլ արգելադրումներ հայցի ապահովման միջոցը (վեճի առարկայի վերաբերյալ որոշակի գործողությունների կատարումն արգելելը կամ վեճի առարկային վերաբերող որոշակի գործողություններ կատարել պարտավորեցնելը):

Արդեն իսկ նշվեց, որ դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի արդյունքում կարող է վերացվել բեկանված և կատարված դատական ակտի միայն անմիջական հետևանքը, օրինակ՝ վերադարձվի գույքը, անվավեր ճանաչվի կատարված իրավունքի գրանցումը և այլն: Հետևաբար՝ իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցները պետք է ուղղված լինեն բեկանված և կատարված դատական ակտի անմիջական հետևանքի պահպանմանը, քանի՞ դեռ դատական ակտի շրջադարձի վերաբերյալ դատական ակտով չի որոշվել այն վերացվում է, թե ոչ: Օրինակ՝ դատական ակտի շրջադարձի կատարման արդյունքում գույքի վերադարձի հարց առկա լինելու դեպքում կարող է արգելվել, որ վերադարձման ենթակա գույքի վերաբերյալ կնքվի որևէ գործարք: Մեկ այլ օրինակ՝ կարող է արգելվել, որ իրավասու մարմինը կատարի այլ անձանց իրավունքների գրանցում: Կարող են լինել դեպքեր, երբ, օրինակ, վերադարձման ենթակա գույքը կենդանիներ են, և անձը, որի մոտ գտնվում են դրանք, դրսևորում է անտարբերություն և չի կերակրում կենդանիներին՝ դրանով իսկ խոչընդոտելով դատական ակտի կատարումը և էական վնաս հասցնելով շահագրգիռ անձին: Նման դեպքերում պետք է պարտավորեցնել պահանջատիրոջը կատարել որոշակի գործողություններ, մասնավորապես՝ կերակրել կենդանիներին: Հետևաբար, կարծում ենք, դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում կիրառելի են պահանջատիրոջը (բեկանված գործով հայցվորին) և երրորդ անձանց որոշակի գործողություններ կատարելն արգելելու և որոշակի գործողություններ կատարել պարտավորեցնելու իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցները:

Կարծում ենք, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի վերաբերյալ իրավակարգավորումներում որպես այս վարույթին հատուկ իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցներ պետք է նախատեսվեն հետևյալ միջոցները.

1) պահանջատիրոջը (բեկանված գործով հայցվորին) կամ երրորդ անձանց որոշակի գործողություններ կատարելն արգելելը,

2) պահանջատիրոջը (բեկանված գործով հայցվորին) կամ երրորդ անձանց որոշակի գործողություններ կատարել պարտավորեցնելը:

Իհարկե, նման միջոցների կիրառումը բացառապես պետք է ուղղված լինի իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցներ կիրառելու օրենքով սահմանված հիմքերին:

Պաշտպանության միջանկյալ միջոցի կիրառմանը զուգահեռ՝ անհրաժեշտ է հիշատակել նաև դատական ակտի կատարմանն ուղղված այլ կառուցակարգի կիրառումը ևս, որը, կարծում ենք, գործունե կառուցակարգ կարող է լինել դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթում կայացված եզրափակիչ դատական ակտի կատարման համար: Խնդիրն այն է, որ պաշտպանության միջանկյալ միջոց կիրառված չլինելու դեպքում, նույնիսկ եթե վարույթից առաջ կամ դրա ընթացքում պարտապանը չի դրսևորել անբարեխիղճ վարքագիծ, դատական ակտի կայացումից հետո ևս կարող է նման վարքագիծ դրսևորել՝ խոչընդոտելով դատական ակտի կատարումը:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Առաջին ատյանի դատարանը գործին մասնակցող անձի միջնորդությամբ վճռի կայացումից հետո մինչև վճռի օրինական ուժի մեջ մտնելը կիրառում է վճռի կատարման ապահովման միջոցներ:

2. Վճռի կատարման ապահովման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունը քննվում է անհապաղ, առանց դատական նիստ հրավիրելու:

3. Վճռի կատարման ապահովման միջոցների նկատմամբ կիրառվում են սույն օրենսգրքի 13-րդ գլխի կանոնները»:

Նշված հոդվածից բխում է, որ կարգավորումը վերաբերում է ոչ թե բոլոր եզրափակիչ ակտերին, այլ միայն վճիռներին: Ընդ որում՝ դատարանը կարող է կիրառել վճռի կատարման ապահովման միջոց միայն կողմի միջնորդությամբ: Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ եզրափակիչ դատական ակտ են դատական ակտի կատարման շրջադարձ կատարելու վերաբերյալ դիմումների քննության արդյունքով կայացվող որոշումները: Այսինքն՝ դատական ակտի շրջադարձի վարույթի արդյունքում կայացվում է որոշում և ոչ՝ վճիռ, ուստի Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 195-րդ հոդվածի կարգավորումը չի տարածվում այս վարույթի վրա: Մինչդեռ, կարծում ենք, նման հնարավորությունը պետք է սահմանվեր նաև քաղաքացիական դատավարության տարբերակված վարույթների համար:

Ի տարբերություն իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոցների կիրառման կարծում ենք, որ *դատական ակտի կայացումից հետո դատական ակտի կատարման ապահովման միջոցի կիրառումը պետք է իրականացվի բացառապես շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ, քանի որ, եթե դատարանը գործի քննության ընթացքում իրեն հասանելի գործի նյութերի առկայության պայմաններում նման անհրաժեշտություն չի տեսել և սեփական նախաձեռնությամբ չի կիրառել իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց, դատական ակտի կայացումից հետո չի կարող ունենալ բավարար տեղեկատվություն դատական ակտի կատարման հետ կապված հնարավոր խոչընդոտների առաջացման մասին:*

Կարծում ենք, որ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում առկա վճռի կատարման ապահովմանը վերաբերող կարգավորումը հարկ է ընդլայնել և նախատեսել կարգավորում, որը կվերաբերի բոլոր եզրափակիչ դատական ակտերի կատարման ապահովմանը: Նման պայմաններում այն կիրառելի կլինի նաև դատական ակտի կատարման շրջադարձի վարույթի նկատմամբ:

Դատական պրակտիկայում ևս առկա են օրինակներ, երբ իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց կիրառված չլինելու պայմաններում շահագրգիռ անձի համար առաջացել են բացասական հետևանքներ: Օրինակ թիվ ԿԴ1/0244/02/17 քաղաքացիական գործով 27.03.2024 թվականին հրապարակվել է վճռի շրջադարձ կատարելու վերաբերյալ որոշում՝ վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջ չներկայացնող երրորդ անձի դիմումի հիման վրա: Որոշումը բողոքարկվել է և, քանի որ կիրառված չէր ո՛չ իրավունքի պաշտպանության միջանկյալ միջոց, ո՛չ եզրափակիչ դատական ակտի կատարումն ապահովող միջոց՝ դատարանի կողմից որոշման հրապարակումից հետո մինչև ուժի մեջ մտնելը՝ 18.04.2024 թ., գրանցող մարմնի կողմից կատարվել է ժառանգի իրավունքի գրանցում այն գույքի նկատմամբ, որը պետք է վերադարձվեր վճռի կատարման շրջադարձի դիմում ներկայացրած անձին:

Անվտանգությունը վերագրելով՝ հարկ ենք համարում ընդգծել, որ ներկայումս քննարկված կառուցակարգերը սահմանված չեն ո՛չ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում, ո՛չ էլ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքում: Կարգավորման բացի պայմաններում դատական ակտի շրջադարձի վարույթը դառնում է առարկայագուրկ և ձևական, ավելին՝ նման կառուցակարգի բացակայությունը ընձեռում է դատավարական իրավունքների չարաշահման հնարավորություն, ինչի հետևանքով անձի դատական պաշտպանության իրավունքը, ըստ էության, դառնում է անիրացվելի: Նման իրավիճակները հանգեցնում են դատական նոր վարույթների ծագման հավանականության, իսկ նոր դատավարությունները ենթադրում են դատական ակտի կատարման շրջադարձով շահագրգռվածություն ունեցող անձի համար բացասական հետևանքների առաջացում՝ դատական ծախսեր, ժամանակի

կորուստ, հետաքրքրվածության կորուստ: Շատ ավելի մտահոգիչ է գիտակցելը, որ նման կառուցակարգ չնախատեսելը անձի մեջ ձևավորում է ողջամիտ ժամկետում իրավունքի պաշտպանություն ստանալու անհնարինության զգացում, ինչպես նաև դատական իշխանության նկատմամբ վստահության նվազում:

Հետևաբար, անհրաժեշտ է վերանայել Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նշված կառուցակարգերը՝ նախատեսելով սուբյեկտիվ իրավունքների արդյունավետ իրացման գործիքներ, այդ թվում՝ իրավունքների պաշտպանության այնպիսի միջոցներ, որոնք ուղղված են անձի դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների ապահովման լիարժեքությանը:

ВАГЕ ОГАНЕСЯН, АНАИТ АНТОНЯН – Применение промежуточных мер защиты прав в процессе о повороте исполнения решения суда. – В рамках настоящей статьи авторами комплексно рассмотрена необходимость применения промежуточных мер защиты прав при производстве по делу о повороте исполнения судебного акта. В статье обосновывается, что суд обеспечивает разрешение вопроса о повороте исполнения судебного акта, исходя не из частного интереса одной из сторон в данном деле, а из публичного интереса, а именно, что суд обязан обеспечить надлежащую реализацию механизмов, предусмотренных для реализации основных прав человека, определенных в статьях 61 и 63 Конституции. На основании изложенного авторами сделан вывод о том, что суд, исходя из особенностей производства по делу о повороте исполнения судебного акта и имея обязанность обеспечить реализацию права лица на судебную защиту и справедливое судебное разбирательство, обязан не только по своей инициативе отменить судебный акт, но и обеспечить исполнение собственного судебного акта. Авторами обосновано, что для обеспечения исполнения судебного акта в рамках производства по делу о повороте исполнения судебного решения суд должен в первую очередь применить такие меры защиты права, которые необходимы для достижения конечной цели производства. В статье подробно анализируются обеспечительные меры защиты прав, случаи их применения и инициаторы, а также проводится их сравнение с мерами обеспечения иска. Также анализируется институт обеспечения исполнения судебного решения в рамках рассматриваемого производства. С учётом правоприменительной практики, законодательных норм и проведённого анализа авторами предлагается предусмотреть в Гражданском процессуальном кодексе нормы, касающиеся промежуточных мер защиты прав в производстве по оспариванию исполнения судебного решения и их применения.

Ключевые слова: право на судебную защиту, право на справедливое судебное разбирательство, элемент права на справедливое судебное разбирательство, исполнение судебного акта, поворот исполнения судебного акта, поворот исполнения решения суда, промежуточные меры защиты права, обеспечение исполнения решения суда

VANE HOVHANNISYAN, ANAHIT ANTONYAN – Application of Interim Measures of Protection of Rights in Proceedings for Reversal of Execution of a Judicial Act. – In the article, the authors comprehensively examined the need for the application of interim measures of protection of rights during the proceedings for the reversal of the execution of a judicial act. The article substantiates that the court ensures the resolution of the issue of reversal of the execution of a judicial act based not on the private interest of one of the parties in this case, but on the public interest, namely that the Court is obliged to ensure the proper implementation of the mechanisms

provided for the realization of the fundamental rights of a person defined in Articles 61 and 63 of the Constitution. Based on the above, the authors concluded that the court, based on the peculiarities of the proceedings for the reversal of the execution of a judicial act and having the duty to ensure the realization of the person's right to judicial protection and a fair trial, is not only obliged to reverse the judicial act on its own initiative, but also to ensure the execution of its own judicial act. The authors substantiated that, in order to ensure the execution of the judicial act, within the framework of the proceedings for the reversal of the execution of the judgment, the court should first apply such measures of protection of the right that are necessary to achieve the final goal of the proceedings.

The article analyzes in detail the interim measures of protection of rights, the cases of their application and the initiators, also comparing them with the measures of securing the claim. The institute of ensuring the execution of the judgment within the framework of the proceedings under discussion was also analyzed. In the light of legal practice, legislative regulations and the conducted analyses, the authors proposed to provide regulations in the Civil Procedure Code that relate to interim measures of protection of rights in the proceedings for the reversal of the execution of the judgment and their application.

Key words: *right to judicial protection, right to a fair trial, element of the right to a fair trial, execution of a judicial act, reversal of the execution of a judicial act, reversal of the execution of a judgment, interim measures of protection of the right, ensuring the execution of a judgment*

Գրականության ցանկ / References

- «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենք [«Datakan akteri harkadir katarman masin» HH orenq`]:
- Բուրդովն ընդդեմ Ռուսաստանի գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 07.05.2002 թվականի վճիռը [Burdovni Թnddem Rossii gorcov Mardu iravunk` neri evropakan datarani 07.05.2002 t` vakani vč` iř Թ]:
- Եվրոպայի խորհրդի «Ժողովրդավարություն` իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի 18.03.2016 թվականին ընդունած «Իրավունքի գերակայության հսկիչ ցանկ»։ [Council of Europe-i «Žogovrdavarut`yun` iravunk` mijocov` evropakan hanjnajođovi 18.03.2016 t`vakani Եndunač «Iravunk`i gerakayut`yan hskič cank`]:
- Կոլոցցան ընդդեմ Իտալիայի` «Colozza v. Italy» թիվ 9024/80 գանգատով Եվրոպական դատարանի 12.02.1985 թվականի վճիռը [Koloccan Թnddem Italiayi «Colozza v. Italy» t` iv 9024/80 gangatov Evropakan datarani 12.02.1985 t` vakani vč` iř Թ]:
- ՀՀ Սահմանադրություն [HH Sahmanadrut`yun]:
- Հովհաննիսյան Վ. Հայցի ապահովման քաղաքացիադատավարական կառուցակարգի սուբյեկտային շրջանակը որոշելու հիմնախնդիրները ՀՀ-ում // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», 2022, № 1 [Hovhannisyan V. Hayci apahovman k` agak` aciadatavarakan kaԼucakargi subyektayin řjanakԼ orořelu himnaxndirnerԼ HH-um // «Banber Yerevan State University-i. Iravagitut`yun», 2022, № 1]:
- Հովհաննիսյան Վ. Սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության քաղաքացիադատավարական կառուցակարգերի զարգացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում // «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», 2019, № 3 (30) [Hovhannisyan V. Subyektiv iravunk`neri yev orinakan řaher`i pařtranut`yan k` agak` aciadatavarakan kaԼucakarger`i zargacman himnaxndirnerԼ Hayastani Hanrapetut`yunum // «Banber Yerevan State University-i. Iravagitut`yun», 2019, № 3 (30)]:
- Հորնսբին ընդդեմ Հունաստանի գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 19.03.1997 թվականի վճիռ [Hornsbin Թnddem Hunastani gorcov Mardu iravunk` neri evropakan datarani 19.03.1997 t` vakani vč` iř]:

Մեդրյան Ս. Հայցի ապահովումը քաղաքացիական դատավարությունում, Եր. , ԵՊՀ հրատ. , 2020 [Megryan S. Hayci apahovumə k' aġak' aciakan datavarut' yunum, Er., Yerevan State University hrat., 2020]:

Ուզունիսը և մյուսներն ընդդեմ Հունաստանի՝ «Ouzounis and others v. Greece» թիվ 49144/99 գանգատով Եվրոպական դատարանի 180402002 թվականի վճիռը, կետ 21 [Uzunisə yev myusnern ənddem Hunastani «Ouzounis and others v. Greece» t' iv 49144/99 gangatov Evropakan datarani 18.04.2002 t' vakani vč' iř ə, ket 21]:

Պապամիկալոպոպուլոսն ընդդեմ Հունաստանի՝ Papamichalopoulos v. Greece գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 31.10.1995 թվականի վճիռ [Papamikalopulosn Բոնդեմ Hunastani «Papamichalopoulos v. Greece» gorcov Mardu iravunk' neri evropakan datarani 31.10.1995 t' vakani vč' iř]:

Սահմանադրական դատարանի 28.06.2013 թվականի ՄԴՈ-1102 որոշում [Constitutional Court of Armenia-i 28.06.2013 t' vakani SDO-1102 orošum:

ՎԴ2/0111/05/21 վարչական գործով Վճռաբեկ դատարանի 12.06.2025 թվականի որոշումը VD2/0111/05/21 varčakan gorcov Court of Cassation of Armenia-i 12.06.2025 t' vakani orošumə]:

Վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ 2-4247/2004 քաղաքացիական գործով 04.10.2013 թվականի որոշումը [Court of Cassation of Armenia-i t' iv 2-4247/2004 k' aġak' aciakan gorcov 04.10.2013 t' vakani orošumə]:

Վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ ԵԿԴ/0479/02/14 քաղաքացիական 07.10.2022 թվականի որոշումը [Court of Cassation of Armenia-i t' iv EKD/0479/02/14 k' aġak' aciakan 07.10.2022 t' vakani orošumə]:

Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք [K' aġak' aciakan datavarut' yan orengirk':